

Nr 72

Utlåtande i anledning av motion angående kostnaderna för förrättning i samband med överförande av allmän väg till enskild väg.

Tredje lagutskottet har behandlat en inom riksdagens andra kammare väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 39 av herr Börjesson i Falköping *m. fl.*

I motionen hemställles

»att riksdagen måtte besluta, att kostnader för förrättning i samband med överförande av allmän väg till enskild skall bäras av det allmänna».

Gällande bestämmelser m. m.

De väsentligaste av de bestämmelser, som reglerar väghållningen på det allmänna vägnätet är meddelade i *lagen den 30 juni 1943 om allmänna vägar* (AVL). AVL avser sådan för den allmänna samfärdseln upplåten väg som enligt de närmare bestämmelserna i lagen hålles genom det allmännas försorg. Den gäller således inte bara de vägar, som hålles av kronan, utan även allmänna vägar, som hålles av städer och stadsliknande samhällen.

Förvärv av mark till väg sker i allmänhet genom upplåtelse av s. k. vägrätt enligt de närmare bestämmelser därom, som finns meddelade i AVL. Vägrätt innebär rätt för väghållaren att ta marken i besittning och därefter nyttja den för vägändamål utan hinder av den rätt annan kan äga med avseende å den fastighet, vartill marken hör. För här angivna fall innehåller AVL utförliga ersättningsregler.

Om allmän väg efter tillkomsten av ny sådan väg eller av andra skäl inte längre anses behövlig ur det allmännas synpunkt får *vägen* enligt 8 § AVL *indragas* om olägenheten för bygden av vägens indragande är ringa. Varje beslut i ärende rörande indragning av väg bör enligt vad departementschefens uttalade i den till grund för lagen liggande propositionen (1943: 223) grundas på en avvägning mellan å ena sidan kostnaderna för vägens underhåll och å andra sidan den nytta, vägens bibehållande som allmän medför ur det allmännas synpunkt. Det är då utan vidare klart att vägen bör bibehållas såsom allmän, om dess indragande medför större olägenhet för den därav berörda bygden. Det i förevarande stadgande upp-

1—0107030 *Bihang till riksdagens protokoll 1970. 9 saml. 3 avd. Nr 72*

ställda villkoret omöjliggör dock icke indragning, som är till olägenhet blott för ett fåtal fastigheter.

Indrages vägen upphör enligt 25 § AVL vägrätten och väghållaren äger bortföra vad som anbragts på marken för vägändamål, där ej länsstyrelsen med hänsyn till uppkommen fråga om markens begagnande som enskild väg finner nödigt att annorlunda bestämma. Rådigheten över den tidigare vägmarken återgår till markens ägare.

Alla vägar, som icke äro allmänna, anses som enskilda. Hit hör alltså ej enbart vägar för körtrafik utan även cykelvägar och gångvägar för såväl stadigvarande som tillfälligt bruk. De enskilda vägarna omfattar därmed såväl vägar av rent privat karaktär som vägar vilka från allmänna nyttyosynpunkter står allmänna vägarna nära och som åtnjuter ett betydande ekonomiskt stöd från det allmänna. Det enskilda vägväsendet regleras av *lagen den 3 september 1939 om enskilda vägar* (EVL) samt av vissa statsbidragsförfattningar, av vilken den viktigaste är *kungörelsen den 19 december 1952 angående statsbidrag till enskild väghållning*.

EVL innehåller bl. a. regler om skyldighet för fastighetsägare att upplåta mark till väg och att delta i företag för enskild väghållning. Väghållningsskyldigheten åvilar de fastigheter, för vilka vägen är till nytta och skall för varje fastighet fullgöras av fastighetens ägare eller vissa särskilt angivna fall av dess innehavare (1 § och 5 §). Där två eller flera fastigheter förpliktas till väghållning, som skall utföras gemensamt, utgör fastigheterna en sammanslutning, benämnd *vägsamfällighet*. När det gäller vägar inom mindre tätorter och områden, där tätbebyggelse kan väntas uppkomma inom nära förestående tid, kan i stället uppdras åt en samfällighet benämnd *vägförening* att ombesörja väghållningen.

Frågor om byggande av väg, rätt att begagna väg, väghållningsskyldighet m. m. skall prövas vid förrättning i den ordning som närmare regleras i EVL. Rätt att påkalla förrättning tillkommer fastighetsägare samt sådan nyttjanderättshavare som enligt avtal skall fullgöra väghållningsskyldigheten för fastigheten. Förrättningen inleds genom ansökan till länsstyrelsen som utser förrättningsman. Vid förrättningen avgörs uppkommande frågor. Missnöjd sakägare kan därefter genom besvär bringa förrättningen under ägodelningsrättens prövning. *Kostnaderna för förrättningen* skall enligt 21 § EVL förskjutas av sökanden samt, om vid förrättningen flera förpliktas till väghållning eller utgivande av slitageersättning, därefter fördelas mellan dem och sökanden efter vad som prövas skäligt.

Motionen

I motionen anförs bl. a. att det i samband med byggande av ny allmän väg, som är avsedd att ersätta tidigare befintlig, ofta blir aktuellt att dra in äldre vägsträckor. Detta gäller särskilt beträffande gamla vägslingor,

som ligger vid sidan av den nya vägen. I sådant fall upphör vägrätten och den tidigare vägmarken återgår till markens ägare. Berörda fastighetsägare kan emellertid också, framhåller motionärerna, påkalla att vägen får utnyttjas som enskild väg. Varje fastighetsägare som har intresse av vägen kan sålunda påkalla förrättning hos länsstyrelsen för bildande av vägsamfällighet eller vägförening och för fastställande av väghållningsskyldighetens fördelning.

Motionärerna hänvisar vidare till att enligt nuvarande bestämmelser förrättningskostnaderna i sådant fall skall betalas av de nya väghållarna och fördelas efter vad som provas skäligt.

Med hänsyn till att förrättningarna i de flesta fall måste företas som en direkt följd av att man bygger en ny väg, bör kostnaderna enligt motionärernas mening i stället bäras av det allmänna. En ändring av väglagstiftningen i denna riktning bör därför genomföras. Vägsakkunniga har i sitt slutbetänkande föreslagit en vidgad samplanering mellan det allmänna och det enskilda vägväsendet, vilket motionärerna hälsar med tillfredsställelse. Oberoende av hur väglagstiftningen utformas i det avseendet, bör dock det allmänna enligt motionärernas uppfattning alltid stå för förrättningskostnader av det slag som här nämnts.

Tidigare riksdagsbehandling

I motioner väckta vid 1961 års riksdag (I: 285 och II: 252) framfördes önskemål om att väghållaren i vissa fall skulle vara behjälplig vid bildande av vägsamfällighet. Bl. a. lantmäteristyrelsen avgav remissyttrande. Avslutningsvis anfördes däri.

Huvudsyftet med motionerna synes, som ovan sagts, vara att genom medverkan från väghållarna få vägunderhållsfrågan vid behov enskilt organiserad så snabbt som möjligt sedan väg undantagits från allmänt underhåll. Flera olika åtgärder torde kunna medverka till att detta syfte uppnås. En sådan åtgärd synes vara att beslut om undantagande från allmänt underhåll icke i de fall anledning därtill finnes beslutas gå i verkställighet förrän vid en väsentligt senare tidpunkt än dagen för beslutets lagakraftvinnande, t. ex. ett eller ett par år därefter. En annan åtgärd kan vara att väghållaren ålägges att på lämpligt sätt informera den krets fastighetsägare, som kan tänkas bli väghållningsskyldig, så snart som möjligt, helst redan under förberedelserna till vägs undantagande från allmänt underhåll och samtidigt utreda frågan om eventuellt statsbidrag till underhållet. En tredje åtgärd av betydelse skulle vara att väghållaren åtog sig att betala kostnaderna för erforderlig vägförrättning.

Sådana och eventuellt andra liknande åtgärder från det allmännas sida tillsammantagna eller i vissa fall var för sig torde vara tillräckliga för att ge ett ur de enskilda markägarnas synpunkt tillfredsställande resultat. En utredning med hänsyn till allmänna och enskilda intressen om lämpliga åtgärder av nyss antytt slag och deras närmare utformning torde vid ett genomförande av detta alternativ få ske genom Kungl. Maj:ts försorg.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 15 år 1961 uttalade *tredje lagutskottet* i frågan följande.

Den omfattande ombyggnad och utbyggnad av landets vägnät, som för närvarande pågår och som framtvings av framför allt den tilltagande motorismen innebär, såsom motionärerna framhåller, att befintlig bebyggelse ofta får längre utfartsväg till den allmänna vägen. I den mån den förut befintliga allmänna vägen fortfarande kan sägas fylla ett allmänt behov torde indragning av densamma ej komma i fråga men i ett stort antal fall kan det icke rimligtvis åläggas det allmänna att ansvara för både den gamla vägen och den nya vägen.

Om den gamla vägen skall indragas måste det enligt utskottets mening vara ur alla synpunkter förmånligt att denna åtgärd föregås av viss planering så att underhållet av vägen ej under någon tid kommer att helt eftersättas. Hur denna planering skall verkställas eller vilka åtgärder från vägmyndigheternas sida som eljest kan vidtagas bör närmare utredas, men utskottet anser de av lantmäteristyrelsen avslutningsvis anförda utvägarna förtjäna övervägande.

Den föreliggande frågan synes vara av den beskaffenhet att den utan olägenhet kan upptagas av 1960 års vägsakkunniga.

Riksdagen beslöt att motionerna jämte utskottsutlåtandet skulle överlämnas till 1960 års vägsakkunniga.

Samma år beslöt riksdagen också att frågan om byggande av anslutningsvägar till allmän väg skulle närmare utredas av 1960 års vägsakkunniga. I *utskottsutlåtandet* (3 LU 1961: 16) framhölls att anläggandet av nya anslutningsvägar många gånger skulle kunna medföra betydande fördelar såväl från ekonomisk synpunkt som för trafiksäkerheten.

Vid 1966 års riksdag väcktes motioner (I: 143 och II: 192) med yrkande att samplanering av det allmänna och enskilda vägväsendet skulle komma till stånd varvid särskilt borde beaktas frågorna om anslutning av de enskilda vägarna till de allmänna vägarna. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (3 LU 1966: 13) uttalade *tredje lagutskottet* bl. a. följande.

Enligt utskottets mening är det av vikt att sådan samplanering kommer till stånd i större utsträckning än vad som för närvarande är fallet i syfte att främst från samhällsekonomisk synpunkt nå så gynnsamma resultat som möjligt i fråga om vägväsendet som helhet i landet. Riksdagen framhöll också år 1961 att då en gammal väg indrages det måste från alla synpunkter vara förmånligt att åtgärden föregås av viss planering så att underhållet av den gamla vägen ej under någon tid kommer att helt eftersättas. I likhet med vad som vid riksdagsbehandlingen då uttalades anser utskottet alltjämt att ovan återgivna av lantmäteristyrelsen anförda synpunkter är förtjänta av beaktande för att nå en lösning av förevarande problem. Dessa synpunkter liksom härmed sammanhängande frågor om indragning av väg övervägs emellertid för närvarande av 1960 års vägsakkunniga. Då utskottet med hänsyn till riksdagens tidigare ställningstagande anser sig kunna förutsätta att frågorna bringas till en tillfredsställande lösning, synes något uttalande från riksdagens sida i anledning av motionerna ej vara påkallat.

1960 års vägsakkunniga

De sakkunniga avslutade den 25 april 1968 sitt arbete genom att till chefen för kommunikationsdepartementet överlämna betänkandet »Allmänna vägar» (SOU 1968: 17).

I det avsnitt, som berör frågan om indragen allmän vägs utnyttjande som enskild väg, anför de sakkunniga att enligt deras uppfattning bör man främst från samhällsekonomisk synpunkt för vägväsendet i dess helhet eftersträva ökad grad av *samplanering* mellan det allmänna och enskilda vägnätet. Det torde ankomma på statens vägverk, som svarar för utbyggnaden av de allmänna vägarna och meddelar statsbidrag för de enskilda vägarna, att med uppmärksamhet följa dessa frågor. De sakkunniga föreslår att i vägstadgan (27 §) införs en bestämmelse av innebörden att före en vägs indragning kontakt skall tas med berörda sakägare i frågor som står i samband med deras eventuella övertagande av vägdelen ifråga. För att möjliggöra för de blivande vägtressenterna att i god tid förbereda ett dylikt övertagande bör man vid behov kunna låta beslutet om indragning av den aktuella vägdelen kunna anstå till lämplig tidpunkt. De sakkunniga har även övervägt, att — genom ändring i enskilda väglagen — väghållaren skulle ges *initiativrätt*, då det gäller att få till stånd en vägförening eller vägsamfällighet, som skall överta den till indragning föreslagna delen av den allmänna vägen. Uppgiften har dock ej synts de sakkunniga så angelägen, att de funnit skäl utarbeta något förslag i ämnet.

De sakkunniga har vidare diskuterat den i tredje lagutskottets utlåtande 3 LU 1961: 16 behandlade frågan om *byggande av anslutningsväg* vid omläggning av allmän väg. De har därvid funnit vissa skäl tala för att vägväsendet får möjligheter att i större utsträckning än hittills och med anlåtande av de för byggande av allmänna vägar avsedda medlen bygga enskild väg. Med hänsyn till de vittomfattande och svårbedömbara konsekvenser ett direkt stadgande härom i AVL sannolikt skulle medföra synes dock ett sådant stadgande inte böra komma i fråga. De sakkunniga anser det i stället vara lämpligare att riksdagen i samband med beviljande av anslag till byggande av allmänna vägar förklarar hinder icke möta emot att detta anslag tages i anspråk även för byggande av sådana enskilda vägar, som här är i fråga, under förutsättning att detta är förmånligare för statsverket än bidragsgivning i vanlig ordning.

Den i tredje lagutskottets utlåtande (3 LU 1961: 15) angivna och av motionärerna nu yrkade åtgärden att väghållaren skall åläggas betala *kostnaderna för erforderlig vägförrättning* har ej behandlats i betänkandet. Däremot har en av de remissinstanser som yttrat sig över betänkandet, nämligen *vägförvaltningen i Östergötlands län*, tagit upp frågan. Vägförvaltningen framhåller att det är angeläget att kronan får möjlighet att bekosta denna förrättning i samband med att vägen dras in från allmänt

underhåll. Anledningen till att förrättningen erfordras är ju att den allmänna vägen dras in och det förhållandet bör enligt vägförvaltningen inte medföra kostnader för den enskilde.

De sakkunnigas betänkande och däröver inkomna yttranden bearbetas nu inom kommunikationsdepartementet. Enligt vad utskottet erfarit avses proposition med förslag till ny lag om allmänna vägar komma att avlämnas till riksdagen under våren 1971.

Översyn över lagstiftningen om enskilda vägar

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 5 december 1969 har chefen för kommunikationsdepartementet tillkallat fem sakkunniga med uppdrag att se över lagstiftningen om enskilda vägar. De sakkunniga har antagit benämningen *1969 års vägutredning*.

I direktiven framhålls att det mot bakgrunden av utvecklingen mot ökande extern trafik på vissa enskilda vägar och allt större ekonomiskt stöd från staten och kommunerna bör övervägas om inte avsevärt större krav på planmässighet och skyldighet att beakta allmänintresset bör införas i EVL. Därvid bör särskilt beaktas kommunernas intresse av att det enskilda vägväsendet anpassas till den kommunala planeringen. Vidare måste trafiksäkerhetssynpunkterna kunna beaktas i högre grad än f. n. Särskilt när det gäller anläggande av enskilda vägar som beräknas komma att trafikeras i större omfattning, bör hänsyn kunna tas även till naturvårds- och miljöskyddssynpunkter. De sakkunniga bör ta upp nu nämnda frågor och därvid beakta bl. a. den nya miljöskyddslagstiftningen och följa den nytillsatta trafikbulerutredningens arbete.

De sakkunniga bör vidare utreda samordningen mellan beslut om tillstånd till byggande av väg och beslut om statligt eller kommunalt bidrag. Vidare bör utredas förvaltningsformerna, möjligheterna till en samordning av väghållningen inom ett större område samt en kommunal medverkan i frågor som rör det enskilda vägväsendet. De sakkunniga bör även se över reglerna om fördelning av väghållningskostnaderna.

Avslutningsvis framhålls att de sakkunniga inte bör vara bundna till någon snäv ram utan söka klarlägga hur lagstiftningen om enskilda vägar i sin helhet skall vara utformad för att tillgodose ett rationellt enskilt vägväsende under överblickbar framtid samt föreslå de författningsändringar som kan finnas påkallade. De sakkunniga bör vidare ange de ekonomiska och organisatoriska konsekvenser som deras förslag för med sig.

Utskottet

Om allmän väg efter tillkomsten av ny sådan väg eller av andra skäl inte

längre anses behövlig från det allmännas synpunkt får vägen enligt 8 § lagen om allmänna vägar (AVL) indragas under förutsättning att olägenheten för bygden av vägens indragande är ringa. Det i stadgandet uppställda villkoret omöjliggör sålunda inte indragning som är till olägenhet bara för ett fåtal fastigheter. Indrages vägen upphör enligt 25 § AVL vägrätten, varvid rådigheten över marken återgår till dess ägare. Väghållaren har härvid rätt att bortföra vad som anbragts på marken för vägändamål, såvida länsstyrelsen inte med hänsyn till att fråga uppkommit om att använda marken till enskild väg förbjuder detta. Frågor om byggande av enskild väg och rätt att begagna sådan väg prövas vid förrättning i den ordning som närmare regleras i lagen om enskilda vägar (EVL). Rätt att påkalla förrättning tillkommer i princip fastighetsägare. Kostnaderna för förrättningen skall enligt 21 § EVL förskotteras av sökanden samt därefter, om vid förrättningen flera ålagts att delta i väghållningen eller att utge slitageersättning, fördelas mellan dem och sökanden efter vad som prövas skäligt.

Motionärerna framhåller att det i samband med byggande av ny allmän väg ofta blir aktuellt att dra in äldre vägsträckor särskilt sådana som ligger vid sidan av den nya vägen. De fastighetsägare, som har behov av att alltjämt använda den gamla vägslingan, tvingas då att ansöka om förrättning enligt reglerna i EVL. Med hänsyn till att förrättningen i sådant fall måste ses som en direkt följd av att man byggt en ny allmän väg bör enligt motionärernas mening det allmänna stå för kostnaderna för förrättningen. Motionärerna hemställer därför att riksdagen måtte besluta, att kostnader för förrättning i samband med överförande av allmän väg till enskild väg skall bäras av det allmänna.

Den omfattande ombyggnad och utbyggnad av landets vägnät som för närvarande pågår och som är en följd av den ökande motorfordonstrafiken medför att i åtskilliga fall fråga uppkommer att dra in äldre vägsträckor från allmänt underhåll. I de fall då den gamla vägen kan sägas fylla ett allmänt behov som förbindelseled mellan olika bebyggelsekoncentrationer torde, såsom framhållits i förarbetena till AVL, indragning av vägen inte komma i fråga. Ofta är emellertid förhållandena sådana att delar av den gamla vägen visserligen inte längre kan anses fylla ett allmänt behov men däremot erfordras som enskild utfart från befintlig bebyggelse till den nya allmänna vägen. I dessa fall torde det bli aktuellt att dra in den gamla vägen från allmänt underhåll. Såsom framgår av den föregående redogörelsen har de problem som härvid uppstår för berörda fastighetsägare redan tidigare varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. Vid 1961 års riksdag behandlades sålunda motioner som syftade till att genom medverkan från väghållarna få vägunderhållsfrågan vid behov enskilt organiserad så snabbt som möjligt sedan väg undantagits från allmänt underhåll. I avgivet remissyttrande förklarade lantmäteristyrelsen att flera olika åtgärder kunde medverka till att detta syfte uppnåddes. En sådan åtgärd syntes lantmäteristy-

relsen vara att låta beslut om undantagande från allmänt underhåll icke gå i verkställighet förrän vid en väsentligt senare tidpunkt än dagen för beslutets lagkraftvinnande. En annan åtgärd kunde vara att ålägga väghållaren att så snart som möjligt på ett lämpligt sätt informera den krets fastighetsägare som kunde tänkas bli väghållningsskyldiga enligt EVL. En tredje åtgärd av betydelse skulle vara att väghållaren åtog sig att betala kostnaderna för erforderlig vägförrättning. I sitt av riksdagen godkända utlåtande uttalade tredje lagutskottet bl. a. att det enligt utskottets mening var från alla synpunkter förmånligt att indragande av äldre väg föregicks av viss planering så att underhåll av vägen ej under någon tid kom att helt eftersättas. Hur denna planering skulle verkställas eller vilka åtgärder från vägmyndigheternas sida som eljest kunde vidtagas borde närmare utredas av 1960 års vägsakkunniga, men utskottet ansåg de av lantmäteristyrelsen anförda utvägarna förtjäna övervägande. Liknande uttalanden gjorde utskottet vid 1966 års riksdag i samband med behandlingen av motioner med yrkande om samplanering av det allmänna och enskilda vägväsendet.

Utskottet anser det vara av vikt att en indragning av allmän väg föregås av en noggrann planering så att väghållningsansvaret för sådan väg om möjligt är reglerad den dag då vägen upphör att vara allmän väg. Utskottet hälsar därför med tillfredsställelse att 1960 års vägsakkunniga i sitt betänkande med förslag till ny lag om allmänna vägar förordat en ökad grad av samplanering mellan det allmänna och enskilda vägnätet och att de sakkunniga föreslagit införande av bestämmelser av innebörd att före en vägs indragning kontakt skall tas med berörda sakägare i frågor som står i samband med deras eventuella övertagande av vägdelen i fråga. Den av utskottet år 1961 ifrågasatta och av motionärerna nu yrkade förpliktelsen för väghållare att stå för kostnaderna för erforderlig vägförrättning har dock icke behandlats av de sakkunniga. Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att denna fråga förtjänar övervägande. Frågan synes vara av beskaffenhet att kunna upptas och prövas av den av riksdagen efter framställning av tredje lagutskottet begärda och av Kungl. Maj:t år 1969 tillsatta utredningen för översyn av lagstiftningen om enskilda vägar. Utskottet anser det därför lämpligt att motionen överlämnas till utredningen för att tas under övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Utskottet hemställer med hänsyn till det anförda

A. att riksdagen i anledning av motionen II: 39 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att motionen jämte detta utlåtande överlämnas till 1969 års vägutredning; samt

B. att motionen i övrigt icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 november 1970

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK GREBÄCK

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Göran Karlsson (s), Svante Kristiansson (s), Åkesson (fp)*, Ebbe Ohlsson (m), Erik Jansson (s), Ernulf (fp), Ferdinand Nilsson (cp)* och fru Landberg (s)*;

från a n d r a kammaren: herrar Grebäck (cp), Svenning (s)*, Ekström (s)*, Tobé (fp), fröken Anderson (s), herrar Hammarberg (s), Wachtmeister (m)* och Josefson i Arrie (cp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.